

Rozdział 1. Kontekst imigracji i integracji Polaków w Islandii

Unnur Dís Skaptadóttir

Pod względem pochodzenia oraz wyznania religijnego populacja Islandii pozostawała niemal homogeniczna mniej więcej do ostatniej dekady XX wieku. Sytuacja uległa zmianie, gdy w latach 90. XX wieku i w obliczu dobrobytu początku XXI wieku coraz więcej imigrantów zaczęło przybywać do Islandii do pracy i na studia. Zdecydowana większość z nich pochodziła z innych krajów europejskich, w tym z Polski, niewielki procent przybył z państw pozaeuropejskich, poszukując azylu i/lub chcąc połączyć się z rodziną. To nagłe pojawienie się kulturowej różnorodności i relatywnie taniej siły roboczej stworzyło dynamiczny kontekst do krytycznej refleksji nad islandzkim społeczeństwem oraz islandzką tożsamością narodową. W niniejszym rozdziale zostaną pokrótce przedstawione okoliczności historyczne oraz inne czynniki, które przyczyniły się do wzrostu migracji. Warto też przyjrzeć się, jak polityka związana z językiem narodowym wpłynęła na przyjmowanie Polaków i innych imigrantów oraz ich integrowanie się ze społeczeństwem islandzkim.

1.1. Zarys historyczny i demograficzny

Islandia jest jednym z najmniejszych państw w Europie, zamieszkuje ją 318 500 osób (Statistics Iceland 2011). Suwerenność kraju uznano 1 grudnia 1918 roku, kiedy w życie wszedł podpisany przez Danię akt unii personalnej. Porozumienie, obowiązujące przez kolejnych 25 lat, dawało Islandczykom prawo do prowadzenia własnej polityki zagranicznej przy jednoczesnym pozostawaniu w unii personalnej z Królestwem Danii. Wraz z ustaniem obowiązywania aktu w Islandii odbyło się referendum konstytucyjne, mające rozstrzygnąć, czy Islandczycy chcą pozostać w unii z Danią, czy powołać niezależną republikę. Islandia formalnie została

ogłoszona republiką 17 czerwca 1944 roku, a jej pierwszy prezydent został wybrany przez parlament (Alþingi) w dniu inauguracji republiki.

Druga wojna światowa dała bodziec do wzrostu ekonomicznego Islandii. Koniunktura trwała po wojnie dzięki planowi Marshalla oraz uprzemysłowieniu rybołówstwa, które polegało na włączeniu rozproszonych wspólnot rybackich w gospodarkę narodową. Ponadto priorytetem w polityce wewnętrznej stał się rozwój infrastruktury (Bærenholdt 1994; Skaptadóttir, Mørkøre i Riabova 2001). Następstwem uprzemysłowienia była urbanizacja; dziś 37% ludności Islandii mieszka w stolicy – Reykjavíku. Jeśli uwzględnić regiony otaczające stolicę (Kópavogur, Hafnarfjörður, Garðabær, Seltjarnarnes i Mosfellsbær), to można uznać, że w Reykjavíku i na jego przedmieściach skupia się blisko 60% populacji kraju (Statistics Iceland 2011), natomiast reszta ludności, z wyjątkiem regionu Reykjanesbær na południu i Akureyri na północy, mieszka w małych miejscowościach rozciągających się wzdłuż wybrzeża lub na obszarach rolniczych.

1.2. Tożsamość narodowa

W formowaniu islandzkiej tożsamości narodowej bardzo ważną rolę odegrał język – podobnie jak w przypadku Norwegii i Wysp Owczych, gdy kraje te walczyły o niezależność od Danii. Był on, i nadal jest, jednym z najważniejszych symboli narodowych i Islandczycy postrzegają go jako czynnik łączący ich z historią i ojczystą ziemią (Skaptadóttir 2008; Hálfðánarson 2001; Þórarinsdóttir 2005). Nic dziwnego, że polityka związana z językiem wpływa na postrzeganie imigrantów przez Islandczyków.

Za inne ważne elementy konstruowania narodowej świadomości Islandczyków uznawane są rybołówstwo i połów wielorybów – te sektory gospodarki w dużej mierze wpłynęły też na modernizację kraju. Narodowy charakter tych branż ujawniał się za każdym razem, gdy Islandczycy walczyli o zapewnienie i rozszerzenie swoich praw do połowu na obszarze północnego Atlantyku (1950–1970) oraz gdy mimo sprzeciwów społeczności międzynarodowej nie zaprzestali połowu wielorybów (Guðmund 1995; Brydon 1996).

Islandczycy często definiują się jako dumny naród rybaków złożony z bardzo niezależnych ludzi, którzy żyją w trudnych warunkach

naturalnych, w demokratycznym społeczeństwie z równym dla każdego obywatela dostępem do edukacji i opieki zdrowotnej. Ponadto zwracają uwagę na równość ze względu na płeć, uznając ją za wyróżnik społeczeństwa islandzkiego – wartość, której źródeł można się doszukać w życiu osadników z IX wieku oraz w sagach. W tym, wydawałoby się, spójnym obrazie własnym Islandczyków można jednak zauważyć pewne sprzeczności związane z rybołówstwem. Z jednej strony to właśnie rozwój tej gałęzi przemysłu umocnił gospodarkę narodową oraz zagwarantował dobrobyt, ale z drugiej – praca w rybołówstwie oraz życie w rybackich społecznościach traktowane są pogardliwie (Skaptadóttir 2000).

1.3. Lata 90.

Przed 1900 rokiem większość zatrudnionych w przemyśle rybnym pochodziła z wiosek, gdzie były ulokowane fabryki. Niedobory siły roboczej uzupełniano pracownikami sezonowymi z innych części Islandii lub pracownikami zagranicznymi, którym pracodawcy zapewniali zakwaterowanie. W tym czasie znaczną część zagranicznych pracowników sezonowych stanowiły młode kobiety, które, chcąc nabyć doświadczenia przed dalszą edukacją, podróżowały i chwyciły się prac dorywczych bądź chciały popracować za granicą przed ostatecznym osiedleniem się w rodzinnym kraju. Grupa ta pierwotnie składała się z osób pochodzących zarówno z innych krajów nordyckich, jak i z Afryki Południowej, Nowej Zelandii i Australii (Skaptadóttir 2004). Innymi słowy, obecność zagranicznych pracowników nie była całkowicie nowym zjawiskiem w małych wioskach rybackich, ale kiedy w latach 90. zaczęli przyjeżdżać do Islandii Polacy, liczebność oraz skład siły roboczej w islandzkich wioskach znacznie się zmieniły.

W latach 90. Islandia doświadczyła transformacji społeczno-ekonomicznej będącej rezultatem kombinacji kilku czynników: deregulacji systemowych, prywatyzacji kwot połowowych oraz członkostwa w Europejskim Obszarze Gospodarczym. Mniej więcej w tym samym czasie coraz więcej Islandczyków (szczególnie kobiet) zaczęło opuszczać wioski rybackie w celu poszukiwania pracy niezwiązanej z rybołówstwem. Nowe pokolenie kobiet wolało pracować w sektorze usług, np. w pielęgniarstwie, pedagogice i kształceniu podstawowym oraz w opiece nad osobami starszymi. Ich odejście z przemysłu rybnego związane ze

zmianami w gospodarce Islandii stworzyło ogromne zapotrzebowanie na nową i liczniejszą siłę roboczą (Skaptadóttir, Proppé 2005). Ponieważ na początku pracowników brakowało w tradycyjnie sfeminizowanym przetwórstwie rybnym, większość imigrantów stanowiły kobiety, w tym Polki. Pomagały one w znalezieniu i sprowadzeniu do Islandii swoich koleżanek i krewnych, które również rozpoczynały pracę w przetwórstwie (Skaptadóttir, Wojtyńska 2008). Do 1996 roku 70% wszystkich pozwoleń na pracę dla zagranicznych pracowników udzielono firmom zatrudniającym osoby do pracy w przemyśle rybnym.

W 1996 roku imigranci¹ stanowili około 2% ludności Islandii, z czego znaczna część pochodziła z innych państw nordyckich², a 15% – z Azji. Nieco ponad dziesięć lat później, w 2008 roku, liczba imigrantów pokazanie wzrosła, osiągając 8,1% populacji Islandii. Większość (68%) pochodziła z Europy, z tym że odsetek osób z krajów nordyckich spadł do 7%³. Mimo że liczba ludności pochodzenia azjatyckiego wzrosła, to jej udział w grupie imigrantów wciąż pozostawał na poziomie 15% (Garðarsdóttir, Hauksson, Tryggvadóttir 2009).

Odsetek imigrantów wzrósł gwałtownie po maju 2006 roku, kiedy mieszkańcy nowych państw członkowskich Unii Europejskiej (przyjętych w 2004 roku) nie musieli już starać się o pozwolenie na pracę przed przyjazdem do Islandii. Oprócz Polaków pojawili się również mieszkańcy Portugalii i Litwy. Tylko w 2007 roku liczba polskich imigrantów wzrosła z 3629 do 5627 osób, z czego 73% stanowili mężczyźni. Znaczny wzrost udziału mężczyzn w grupie imigrantów w latach 2006, 2007 i 2008 wyjaśnić można zainicjowaniem kilku potężnych projektów budowlanych (m.in. duża elektrownia, huta aluminium). W 2007 roku, w szczytowym momencie ekspansji islandzkiej gospodarki, 9% pracowników w kraju miało zagraniczne obywatelstwo (Vinnuálastofnun 2007). Również w tym czasie przybyszom spoza Europy zdecydowanie trudniej było uzyskać pozwolenie na pracę w Islandii.

Po 2006 roku imigranci zaczęli stanowić coraz bardziej widoczną część społeczeństwa islandzkiego, lecz nie zawsze postrzeganą życzliwie. Po pierwsze stale zwiększała się ich liczba, a po drugie nie pracowali

¹ Definiowani jako osoby urodzone za granicą z rodziców również urodzonych za granicą.

² 30% imigrantów w Islandii pochodziło z innych krajów nordyckich.

³ Spośród wszystkich imigrantów.

już tylko w fabrykach czy na budowach, ale również w sektorze usług, jako kasjerzy czy kierowcy autobusów, częściej wchodzili więc w kontakt z rodowitymi Islandczykami. Coraz wyraźniej dało się słyszeć negatywne głosy, najbardziej krytyczne w stosunku do polskich imigrantów. Islandczycy zwykli narzekać na ogólny brak chęci imigrantów do nauki islandzkiego. Brakowało jednak kursów językowych i materiałów dydaktycznych, a większość imigrantów dopiero co przybyła do kraju. Budowie pozytywnego wizerunku obcokrajowców nie pomagały szeroko komentowane w mediach kryminalne incydenty z udziałem Polaków i Litwinów. Obraz Polaków jako ciężko pracujących zamienił się w wizerunek przestępców (Ólafsson 2008; Ólaf, Zielińska 2010). Z kolei jak wskazało badanie zrealizowane na przełomie 2007 i 2008 roku, Islandczycy mieszkający w kilku gminach poza Reykjavikiem nie uważali, jakoby imigranci *kradli* im pracę. Uczestnicy tych badań (wywiadów grupowych) pochodzili z trzech obszarów licznie zamieszkiwanych przez obcokrajowców, których praca postrzegana była jako potrzebna i mile widziana. Jednocześnie jednak narzekali na niechęć przyjezdnych do nauki islandzkiego (Harðardóttir, Loftsdóttir, Skaptadóttir 2007).

Zapaść islandzkiego systemu finansowego i całej gospodarki dotknęła nie tylko ludność miejscową, lecz także napływową, zwłaszcza imigrantów zatrudnionych w fabrykach rybnych bądź na budowach, gdzie konieczne były cięcia kadrowe, finansowe lub nawet zakończenie działalności. Najmniej ucierpeli imigranci pracujący w sektorze usług, szczególnie w opiece zdrowotnej. Jednak również oni stanęli w obliczu zwolnień, opóźnień wypłat czy obniżenia wynagrodzeń. W maju 2010 roku wśród islandzkich bezrobotnych 16,8% stanowili obcokrajowcy; około 90% z nich pochodziło z Europy, z czego 60% z Polski (Skaptadóttir, Ólafsdóttir 2010). Kryzys ekonomiczny przyczynił się również do obniżenia zdolności państwa do finansowego wspierania instytucji i organizacji, które pracują bezpośrednio z imigrantami i najlepiej znają ich sytuację.

Pewne nieporozumienia wynikały z utartego przekonania, że imigranci przyjechali do Islandii tylko na jakiś czas. Oczekiwano, że zagraniczni pracownicy, gdy stracą pracę, spakują walizki i wrócą do swoich państw. Jednakże, podobnie jak rodowici Islandczycy, mają oni prawo do zasiłków dla bezrobotnych, w wielu przypadkach wyższych niż te, które mogliby uzyskać w swoim kraju (Wojtyńska, Zielińska 2010). Mimo że w 2010 roku więcej obcokrajowców wyjechało z Islandii, niż do niej

przyjeżdżało, nowi imigranci ciągle przybywają, choć w znacznie mniejszej liczbie (Garðarsdóttir, Bjarnason 2010).

1.4. Integracja

W latach 1990–2010 państwo islandzkie oraz gminy nie zwracały uwagi na rosnący udział obcokrajowców w populacji mieszkańców. Rząd nie podjął żadnych działań w kwestii imigracji aż do 2007 roku, kiedy niektóre gminy zdążyły już same stworzyć własne polityki lokalne. Na przykład miasto Reykjavík zatwierdziło swoją wielokulturową politykę w 2001 roku (Mannréttindaskrifstofa Reykjavíkurborgar 2009). Oficjalne stanowisko państwa w sprawie wielokulturowości podkreślało równe szanse dla imigrantów oraz promowało ich aktywne uczestnictwo we wszystkich możliwych obszarach aktywności społecznej (Félagsmálaráðuneytið 2007, s. 2; Skaptadóttir, Ólafsdóttir 2010). Chociaż Islandzkie Centrum Wielokulturowości i Informacji⁴ odgrywa istotną rolę w integracji, dysponuje jednak ograniczonym budżetem warunkującym skalę jego działań. Centrum znajduje się w Isafjarðarbær, w północno-zachodniej części kraju, przez co większość imigrantów, żyjących w stolicy i okolicach, nie może skorzystać z jego pomocy osobiście, lecz za pośrednictwem telefonu lub Internetu. Ponadto pomocą imigrantom zajmują się organizacje wolontariuszy oraz pojedyncze osoby, które dobrowolnie przyjmują na siebie obowiązek asystowania obcokrajowcom. Centrum Międzykulturowe⁵, Czerwony Krzyż i związki zawodowe udzielają wsparcia gminom w realizacji działań skierowanych do obcokrajowców.

Niektóre same zajmują się dostarczaniem nowo przybyłym imigrantom łatwo dostępnych i praktycznych informacji. Jednak to związki zawodowe odgrywają w tym zakresie większą rolę. Wszyscy pracownicy w Islandii, zarówno w prywatnych korporacjach, jak i instytucjach publicznych, gdy wchodzi na rynek pracy, automatycznie stają się członkami określonych związków. Konfederacja związków zawodowych na swojej stronie internetowej zamieszcza informacje na temat prawa pracy i regulacji w języku angielskim, polskim, tajskim, portugalskim i litewskim. Wśród zadań związków zawodowych wymienia się wsparcie

⁴ Centrum działa w Ministerstwie Polityki Społecznej.

⁵ Centrum zakończyło działalność w 2010 roku.

językowe, udzielanie pomocy w uzyskaniu zasiłku dla bezrobotnych oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Gminy nie zajmują się organizacją kursów językowych, ale czasami oferują częściowe dofinansowanie nauki. Członkowie związków zawodowych mogą uzyskać częściowy zwrot kosztów kursu za pośrednictwem swojego związku. Wzrost liczby osób bezrobotnych spowodował, że podjęto decyzję o prowadzeniu bezpłatnych kursów języka islandzkiego dla bezrobotnych (Skaptadóttir, Ólafsdóttir 2010).

W debatach dotyczących integracji imigrantów podkreśla się znajomość języka islandzkiego wśród imigrantów oraz ich prawa na rynku pracy. Brak znajomości islandzkiego stał się kluczowym tematem w tej dyskusji, a nawet przedmiotem oburzenia, gdy w 2006 roku coraz więcej obcokrajowców podejmowało pracę w handlu. W tym kontekście zadawano pytania, co to *znaczy* być Islandczykiem i jak ważne jest, aby *mówić* po islandzku.

Polityka językowa stanowiła część konstrukcji islandzkiej tożsamości narodowej. Polegała ona na usunięciu z języka islandzkiego naleciałości duńskich i później, w XX wieku, z wpływów angielskich. Reakcją rządu na zagrożenia dla języka islandzkiego było wprowadzenie protekcyjnistycznej polityki językowej. W latach 1951–1996 posiadanie islandzkiego imienia stanowiło warunek wstępny uzyskania obywatelstwa. Ponadto Islandczycy nie byli przyzwyczajeni do wielokulturowości wykraczającej poza krąg państw nordyckich. W konsekwencji funkcjonują dwa podejścia do języka islandzkiego i jego nauki. Pierwsze postrzega zarówno język, jak i osobę nim się posługującą jako strażników narodowej historii, kultury i jako symbol narodowej jedności. Według drugiego, bardziej pragmatycznego poglądu język stanowi klucz do komunikacji i uczestnictwa w społeczeństwie islandzkim. Obydwie opinie można odnaleźć w pierwszym dokumencie dotyczącym integracji imigrantów z 2007 roku, czytamy w nim mianowicie:

Zadaniem polityki rządu Islandii – akceptowanej przez cały naród – jest ochrona języka islandzkiego. Stanowi on wspólną własność narodu islandzkiego i zawiera w sobie jego historię, kulturę i samoświadomość. To także instrument społecznej interakcji oraz klucz do partycypacji w życiu narodu. Silne wsparcie edukacji językowej imigrantów sprzyja realizacji dwóch celów: przyspiesza ich integrację społeczną oraz wzmacnia pozycję języka islandzkiego (Félagsmálaráðuneytið 2007, s. 6).

Wyróżnienie tych dwóch ról języka staje się niejasne, gdy weźmiemy pod uwagę oczekiwania Islandczyków w stosunku do imigrantów uczących się islandzkiego. Czy jest on kluczem do członkostwa w ekskluzywnej grupie, czy narzędziem partycypacji społecznej? (Ólaf, Zielińska 2010; Skaptadóttir, Ólafsdóttir 2010).

Organizacje i pojedyncze osoby walczące o prawa imigrantów podkreślają, że powinni oni mieć szansę nauki języka. Związki zawodowe finansują więc kursy językowe swoich członków. Polacy i obywatele państw spoza Unii Europejskiej, którzy chcą uzyskać pozwolenie na pracę, muszą uczestniczyć w 150 godzinach nauki języka islandzkiego. Bywały przypadki, że imigranci drugi raz brali udział w kursie dla początkujących, gdyż brakowało im godzin do wyznaczonego limitu. W dużej mierze wynikało to z faktu, że kursy zaawansowane były trudniej dostępne w małych, wiejskich społecznościach, gdzie imigranci byli zatrudnieni. Z drugiej strony obcokrajowcy, którzy przybyli do Islandii, aby pracować jako robotnicy niewykwalifikowani, nie mogą uczęszczać na taki kurs, dopóki nie wejdą całkowicie na islandzki rynek pracy (dopóki nie zostaną członkami związku zawodowego). Brak nauczycieli, materiałów dydaktycznych i funduszy na naukę języka stanowił dodatkowy problem nawet w czasach wzrostu gospodarczego, a tym bardziej obecnie w czasach recesji. Szkoły nie są w stanie zatrudniać nauczycieli języka, ponieważ ich budżety określane są z roku na rok, a przychody pochodzą z grantów oraz czesnego. Co więcej, wielu nauczycieli islandzkiego nie ma uprawnień do nauczania go jako drugiego języka (Skaptadóttir, Ólafsdóttir 2010).

1.5. Podsumowanie

Przez wiele lat Islandia była relatywnie homogenicznym społeczeństwem z niskim udziałem ludności urodzonej za granicą. Po II wojnie światowej kraj przeszedł transformację i stał się niezależnym państwem narodowym. W budowaniu gospodarki oraz tożsamości narodowej ważną rolę odegrało rybołówstwo. Język islandzki z kolei był istotnym elementem walki o niepodległość i wciąż ma ogromne znaczenie dla tożsamości narodowej. Imigranci przybywający do Islandii w ciągu ostatnich dwóch dekad są w dużym stopniu postrzegani jako „robotnicy”. Nie dziwi więc, że głównie związki zawodowe zajęły się nimi oraz ich prawami, podczas gdy państwo nie okazywało zainteresowania ich problemami.

Powolna reakcja instytucji państwowych zdaje się pokazywać, że Polacy i inni imigranci nie stanowią w ich opinii części islandzkiego społeczeństwa, mimo że praca imigrantów miała kluczowy wpływ na rozwój ekonomiczny kraju. Państwo do tej pory nie uczyniło wiele, by integrować imigrantów, przygotować ich do partycypacji społecznej lub pomóc im w uzyskaniu obywatelstwa.

Z jednej strony Islandczycy narzekają na brak umiejętności językowych imigrantów oraz ich niechęć do nauki islandzkiego, z drugiej – imigranci nie zawsze zastają warunki umożliwiające im tę naukę oraz integrację. Świadczy to o symbolicznym i kulturowym fetyszyzmie języka islandzkiego oraz o roli, jaką odgrywa on w postrzeganiu ludności napływowej. Państwo podkreśla, że język stanowi kluczową wartość dla społeczeństwa i kultury, a zarazem przeznaczona bardzo mało środków na pomoc imigrantom w nauce islandzkiego. Gdy rybołówstwo i inne rozwijające się gałęzie przemysłu poszukiwały pracowników z zagranicy, którzy pomagali w rozwoju islandzkiej gospodarki, pojawiał się niespodziewany „brak funduszy” na kursy językowe dla imigrantów. Praca zagranicznych robotników pomagała rozwijać gospodarkę dumnego rybackiego narodu oraz wspierała w ten sposób symboliczny aspekt narodowej tożsamości (rybołówstwo). Rodzaj pracy oraz miejsce jej wykonywania nie sprzyjały integracji imigrantów i za ten brak integracji teraz, kiedy stali się widoczną częścią islandzkiego społeczeństwa, ich właśnie się obwinia.

Tłum. Marta Sałkowska

Bibliografia

- Bærenholdt J.O. (1994). Culture, Modes of Life and Settlement Structures in the North Atlantic, w: L. Lindquist, L.O. Persson (red.), NordREFO 1994: 1, Copenhagen: Nordic Institute of Regional Policy Research, s. 163–176.
- Brydon A. (1996). Whale-siting: Spatiality in Icelandic Nationalism, w: G. Pálsson, E.P. Durrenberger (red.), *Images of Contemporary Iceland: Everyday Lives and Global Contexts*, University of Iowa Press: Iowa City.
- Félagsmálaráðuneytið 2007. Government Policy on the Integration of Immigrants (Stefna ríkisstjórnarinnar um aðlögun innflytjenda), URL: http://www.velferdarraduneyti.is/media/acrobat-skjol/Stefna_um_adlogun_innflytjenda.pdf.
- Garðarsdóttir Ó., Bjarnason Þ. (2010). Áhrif efnahagsþrenginga á fólksflutninga til og frá landinu, w: G.Þ. Jóhannesson, H. Björnsdóttir (red.), *Þjóðars-*

- pegillinn: *Rannsóknir í Félagsvísindum XI*, University of Iceland: Félagsvísindastofnun.
- Garðarsdóttir Ó., Hauksson G., Tryggvadóttir H.K. (2009). Innflytjendur og einstaklingar með erlendan bakgrunn 1996–2008, *Hagtíðindi*, 1.
- Guðmund A. (1995). Mýtan um Ísland, *Skírnir*, 169, s. 95–134.
- Hálfðánarson G. (2001). *Íslenska Þjóðríkið – Uppruni og endimörk*, Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag and Reykjavíkur Akadémían.
- Harðardóttir K., Loftsdóttir K., Skaptadóttir U.D. (2007). Innflytjendur: Viðurkenning og virðing í íslensku samfélagi, w: G.Þ. Jóhannesson (red.), *Rannsóknir í Félagsvísindum VIII*, University of Iceland: Félagsvísindastofnun.
- Loftsdóttir K. (2007). Hvar á að ræða um kynþátt í skólabókum?: kynþáttahyggi, fjölmennning og íslenskt samfélag, w: G.Þ. Jóhannesson (red.), *Rannsóknir í Félagsvísindum VIII*, University of Iceland: Félagsvísindastofnun.
- Loftsdóttir K. (2009). Margbreytileiki og fjölmenningarlegt samfélag í námsbókum: sýn aðalnámskrá grunnskóla og gátlista Námsgagnastofnunar, *Uppeldi og menntun*, 18 (2), s. 49.
- Mannréttindaskrifstofa Reykjavíkurborgar (2009). Horft til framtíðar: stefnumótun og aðgerðaáætlun í málefnum innflytjenda. Dostep 29 marca 2011 r., URL: http://www.reykjavik.is/Portaldata/1/Resources/menntasvid/Stefnumotun_lokautgafa_23mars.pdf.
- Ólaf H., Zielińska M. (2010). ‘I started to feel worse when I understood more’ – Polish immigrants and the Icelandic media, *Þjóðarspegillinn IX*. Reykjavík: University of Iceland.
- Ólafsson J.G. (2008). *Ten Little Lithuanians and ‘Other’ Stories: ‘Othering’ the Foreign National in the Icelandic Mainstream Discourse*. MA thesis: University of Iceland.
- Skaptadóttir U.D. (2000). Sæmd er hverri þjóð að eiga sægarpa enn. Hafíð í sjálfsmynd Íslendinga, w: M. Snædal, T. Sigurðardóttir (red.), *Frændafundur 3*. Reykjavík: University Press, University of Iceland.
- Skaptadóttir U.D. (2004). Response to Global Transformations: Gender and Ethnicity in Resource-Based Localities in Iceland, *Polar Record*, 40 (3), s. 1–7.
- Skaptadóttir U.D. (2007). Ólíkar raddir: Afstaða innflytjenda til íslensks máls, *Ritið*, 1, s. 47–63.
- Skaptadóttir U.D. (2008). Að læra íslensku í fjölmenningarlegu samfélagi, *Hrafnabing*, 5, s. 55–68.
- Skaptadóttir U.D., Loftsdóttir K. (2009). Cultivating Culture? Image of Iceland, Globalization and Multicultural Society, w: S. Jakobsson (red.), *Images of the North. Histories, Identities, Ideas (Studia Imagologica: Amsterdam Studies on Cultural Identity)*, Amsterdam–New York: Rodopi.
- Skaptadóttir U.D., Mørkøre J., Riabova L. (2001). Overcoming Crisis: Coping Strategies in Fisheries Based Localities in Iceland, Northwestern Russia and

- the Faroe Islands, w: J.O. Bærenholdt, N. Aarsæther (red.), *Transforming the Local: Coping Strategies and Regional Policies*, Copenhagen: Nordic Council of Ministers (NORD 2001:25), s. 43–69.
- Skaptadóttir U.D., Ólafsdóttir H. (2010). Komið til móts við fjölbreytileika: Fullorðinsfræðsla fyrir innflytjendur og samþætting, *Netla*. Dostep 29 marca 2011 r., URL: <http://netla.khi.is/menntakvika2010/024.pdf>.
- Skaptadóttir U.D., Proppé H. (2005). Global Processes, Localities and Gender Identities. A Feminist Perspective on Changes in Icelandic Fisheries, w: B. Neis, M. Binkley, S. Gerrard, M.C. Maneschy (red.), *Changing Tides. Gender, Fisheries and Globalization*, Halifax: Fernwood Books.
- Skaptadóttir U.D., Wojtyńska A. (2008). Gender Migration from Poland to Iceland. Women's Experiences, w: D. Golańska, A.M. Różalska (red.), *New Subjectivities: Negotiating Citizenship in the Context of Migration and Diversity*, Łódź: University of Łódź Publishing House.
- Statistics Iceland (2011). Mannfjöldapróun 2010, *Statistical Series*, 1.
- Vinnumálastofnun (2007). *Erlent starfsfólk á íslenskum vinnumarkaði*, URL: http://www.vinnumalastofnun.is/files/Erlent%20starfsf%C3%B3lk%20%C3%A1%20%C3%ADslenskum%20vinnumarkaði%20haust%202007_1728410651.pdf.
- Wojtyńska A., Zielińska M. (2010). Polish Migrants in Iceland Facing the Financial Crisis, w: G.Þ. Jóhannesson, H. Björnsdóttir (red.), *Þjóðarspejillinn: Rannsóknir í félagsvísindum XI*, University of Iceland: Félagsvísindastofnun.
- Þórarinsdóttir H. (2005). *Mál valdsins – vald málsins*, wykład wygłoszony na spotkaniu Islandzkiego Stowarzyszenia Historyków, URL: http://www.kistan.is/Default.asp?Sid_Id=28001&tre_rod=004&tId=2&FRE_ID=39795&Meira=1.